خوێندنەوەی کتێب:

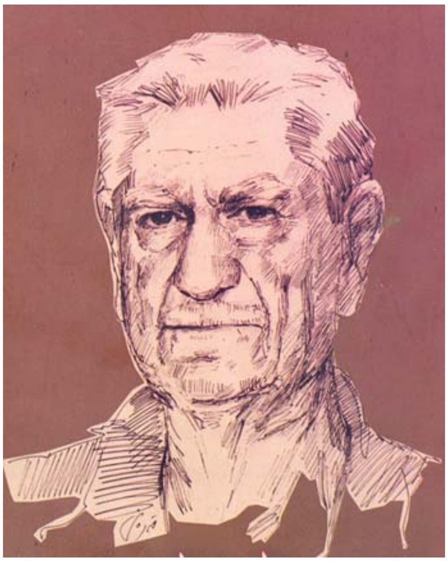

مرۆڤ و دەوروبەر

عادل شاسواری

ناوی کتێب: مرۆڤ ودەوروبەر ـــ بەشی یەکەم

نووسینی: ئەندامی کارای کۆڕی زانیاری کورد مەسعود محەمەد

چاپ: چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ــ بەغداد

ساڵ: 1997

دەزگای چاپ وبلاوکردنەوە: لەچاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد

لاپەرە: 176

پۆرترێتی: مەسعود محەمەد

هێڵکاری: قەرەنی جەمیل

تێبینی:

هەمان کتێب و بەش هەر لەلایەن نووسەرەوە پاش دەساڵ بەزمانی عەرەبی چاپ و بلاو کراوەتەوە.

نووسەری ئەم کتێبە خاوەنی بیرێکی رەخنە گرانەیە لەسەر فیکرە فەلسەفییەکان، کەم وزۆر لەم بوارەدا نووسراوی بەر چاو ئەکەون، بێجگە لەکتێبی ناوبراو وەك:

1- **بۆ ئەمیری حەسەن پور لەهەر کوێیەك بێت**
2- **هموم الحیاة**
3- **الی غورباتشوف تحیة ورجاء**
4- **بیروستریکا غورتشوف نقداً وتحلیلاً ج** 1، ج 2.
5- **حاجی قادری کۆیی (سێ بەرگ) بەدەر لە لێکۆڵینەوە ئەدەبی کۆمەڵایەتیەکەی رەخنەی فەلسەفییە.**

لەبواری زمانەوانیشدا چەند لێکۆڵینەوەیەکی هەیە وەك:

1- **زاراوە سازی پێوانە.**
2- **بەرەو راستە شەقامی ئاخاوتنی کوردی**
3- **مۆرفێم چمیان بۆ دەکات.**
4- **چەند حەشارگەیەکی رێزمانی کوردی .... و چەند نوسراوێکی تر.**

تەوەرەکانی مرۆڤ ودەوروبەر لەڕووی فۆرم و فیکرەوە

1- لەڕووی فۆرمەوە:

مەسعود محەمەد وەك نووسەرێکی لێکۆڵەر هەر لەسەرەتاکانی نووسینیەوە لەبواری لێکۆڵینەوەی فیکردا بەوە ناسراوە کەخاوەن بینینێکی درێژ وپەلهاوێژێکی بەرین کارە ... بەوەی کە قەت گرێژنەکانی بەش بەش ناکات بەسەر چەند تەوەرەیەکی لەیەك جیادا بەڵکو بۆ سەرجەمی توێژینەوەکەی تاقە ـ سەر بابەتێك ـ هەڵدەبژێرێ و ئیتر هێندەی گرنگی بەقوڵ بوونەوە ئەدات لەو باسەیدا ناکۆشێ بۆ بڕین وپەرت کردنی دیراسەکەی بەسەر چەند تەوەرەیەکی سەرەکیدا کە لەنێو مەداری لێکۆڵینەوەکەیەوە گشتگیریان بکاتەوە بەڵکو وەك خۆی ئەڵێ: نووسەر هەیە مەوزوع بڕ بڕ وکەرت کەرت دەکات وەك قەساب دێت وکە لەشی کوشتەی پەل پەل دەکات ... ئیتر هەر کەرتە وهەر پەلەیە خۆی لەژێر ناونیشانێکی سەربەخۆدا دەبینێتەوە، نووسەریش هەیە بەپێچەوانەوە، سەر لەبەری نووسینەکەی دەخاتە بەر یەك نیگای بێ بچڕانەوە ...

هەر نووسەر بۆ خۆی دەڵێت: زۆربەی نووسینەکانی عەباس مەحمود عەقاد و تەها حوسەین لەم جۆرەی دووەمن، زۆربەی نووسینی قوتابخانەکانیش حەز لە پەل پەل کردنی بابەت دەکات.

بێ گومان نووسەریش هەر هەمان شێوازی دووەمی ڕەچاو کردووە لە سەر تاپای نووسینەکانیدا و هەرگیز کەرت کەرتی بابەتی نەکردووەتە خەسڵەتی لێکۆڵینەوەکانی.

جاهەر لەم ڕووەوە ـ فۆرم ـ یەك لە قورسیەکانی خوێندنەوەی بابەتەکانی لەلای خوێنەر تواندوێتەوە نێو ووزەی بەردەوامی بوون ودرێژەدان بە مەوزوعەکان، جیا لەوەی کە خاوەن خامەیەکی وەك مەسعود محەمەد ئەگەر خاوەن شێوازی یەکەم بوایە، پێمان وابوو سیمایەکی تری ئەدایە نووسینەکانی و خوێنەر هێندەبەسەرسورمانەوە ماندوو نەئەبوو پاشان بەگرێ دانی بتبەت وبیرچوونەوە وسەرلەنوێ تێ هەڵچونەوەی خۆی نەئەخستە پشت نەخوێندنەوەی بابەتەکەیەوە، ئەمە ڕوویەك، ڕووی دووەمیشی ئەوەیە کە بێ گومان بواری فیکری پتەوی و ڕۆچوون لەنێو مەداری فرە بابەتداهەروا لەهەموو مرۆڤێك ناوەشێتەوە و بۆ هەموو جێگایەکیش سانا بەدەستەوە نایەت ... چ جای سەر لەبەر یەکی وەك ئەم تەرزە نوسراوانە کە خوێندنەوەی خود بەخودی لێ دەرکە ئەوە مرۆڤ نی یە بتوانێ لە خۆشەویسترین دۆستیشی توانای بیستنی چارەکێکیشی هەبێ چ جای نیوەی یان سەر لەبەری وە یان لەڕادیۆوە یان دەزگایەکی تری چاپ و بڵاو کردنەوەی وەکو ڕۆژنامە وگۆڤار کەهەر بۆ بڵاو کردنەوە دەست نادەن.

بۆ یە ئێمە پێمان وایە، نوسینێکی ئاوەها ئەگەر شێوازی تەرزی نووسراوەکەیی ناو بەرین و بێبڕانەوە نەکردایە.. هەم جەماوەریشی زیاتر ئەبوو ... هەم خوێنەریش کەمتر لەگەڵ تێگەیشتندا گیانی ئەدا.

ب – لەڕووی فیکرەوە: تائێستا ئەم کتێبە

ئەو دووبەشەی کە بەر دەست ودیدەی خوێنەر کەوتوون سێ تەوەرەی سەرەکی لەخۆ گرتوون:

1- بەشی یەکەم: لە پەراوێزی زاتیەتی مرۆڤ، بەشێوە بنجی باسی رووی ئیجابی هۆشی کردووە، کەدەکاتە ڕووی تێگەیشتن و بۆ چوونی ڕاست ولێکدانەوەی ژیرانە.

2– بەشی دووەم: دێتە سەر باسی سەلبی هۆش، کە بەباوەڕی ئەو سەلبی ناوی خۆی هەڵگری سەرشانی خۆیەتی و بێجگە لەماڵ وکاولی و ڕەنج بەخەساری و بەفیڕۆ ڕۆیشتن بەو لاوەی تیا نییە.

3– بەشی سێیەم: زیاتر باس لە عەقڵانیەت و بەئاشکرا تر باسی عیلمانیەتی مرۆڤ و چەند لاباسێکی تر دەکات.

تێ بینی: ئەوەی ئەم خوێندنەوەیەی ئێمەی لەخۆی گرتووە: توێژ هەڵدانەوەیەکی نەخێرا ونەهێمنی بەشی یەکەمی نووسینەکەیە.. کەم وزۆر ئەوەندە دەهێنێت وەك منازەرەیەکی فیکری کەمێ گوێی بۆ شل بکرێت و لێی ڕابمێنین.

لەسەرەتاوە پێویست ئەکا ئەوە بڵێین کە نووسەر لەبواری بیریاری ئەم لێدوانەیدا لە فیکر ئەگەڕێتەوە سەر نێو بەندەکانی دێڕی لاباسێکی گرنگ لە چاپکراوی حاجی قادری کۆیی کە یادگاری خۆیەتی و سەر هەڵدانی فیکرەکە بەوەوە دەبەستێتەوە.. ئەمەش یەکێکە لەشێوازی نووسەرانی جیهانی کە هەمیش ئەڵقەیەکی هاوبەش دروست ئەکەن بۆ بەیەکەوە بەستنی نووسینەکانیان بۆ ئەوەی هەرچی زیاتر خوێنەر لەهەر نووسینێکیاندا کەمەندکێش بکەن بەدوای ئەوانەی تریاندا کە نەیبینیوە وەنەی خوێندوٚتەوە یاخود بەمانایەکی تر دەری خەن کە ئەوان لە نووسینەکانیاندا بەرنامە ڕێژیەك و تەواو کاریەك هەیە.

پۆلێن کردنی کتێبی " مرۆڤ و دەوروبەر "

– مرۆڤ ودەوروبەر ـ بەشێوەیەکی گشتی هەر لە 176 لاپەرەکەی دەبێتەـ چەند ـ بەشەوە، کەلەمانەدا خۆی دەبینێتەوە:

* کارتێکردنی دەوروبەر و سروشت لەلای نالی و پێچەوانەکەی لەلای حاجی قادری کۆیی، وەڕەددانەوەی بیری ماددی بۆ کاریگەرایەتی ئادەمیزادی هەستیاری خاوەن ئیرادە و هۆش و سەدان تایبەتی سەر بە مرۆڤایەتی..

* لێرەشدا ئەڵێ: من هەگیز ناڵێم قەناعەت بەهیچ کەس وهیچ شتێك مەهێنە، بەڵکو حورمەتی قەناعەتت بگرە بەوەدا کە هەڵمەت ببەیتە سەر ئەو چەوت وچوێرییەی لەو فەلسەفەیەدا دەیدۆزیتەوە کە کردووتە بە نەرێتێکی قەناعەتت (واتە بەڵگەی قەناعەتت)، پێشتریش نارەحەتی خۆی بۆ ئاپۆڕای ئەو ڕۆشنبیران و ئەدیبان وهونەرکاران و شۆڕشگێرانە دەربڕیوە کەدەبینێت بەدەست خاوەن فەلسەفانەوە وەك قوڕە چەورەیان لێ دێت هەر ساتە بەپێی ئاوازگۆڕی ئەو فەلسەفانە ئەوانیش کورتر ودرێژتر دەبنەوە و لەبارێکەوە بۆ بارێکی تر ناناسرێنەوە.

لێرەوە ـ لاباسێکی گرنگ ـ گوریس کێشەکێی(مادە ومرۆڤ ـ سروشت وهۆش) بەرەولای خۆی ڕادەکێشێ..بەڵام هێندە گوریس بچڕێنەی فیکری وسەر لەنوێ گرێدانەوە پاشان بەدوادا چوون و دیسان هەڵکرتنەوەی تیایە..

بیری دەوێ نەسوێ.. فیکری دەوێ موتالاَکات.. حەوسەڵەی دەوێ بەنێرتك.

لە لاپەرە (14) دا دەڵێ: ((ئەوەی ڕاستی بێت من تاڕادەی شەیدا بوون حەز لەپوچانەوەی هەڵەی پەرەسەندوو دەکەم)).

بەمەرجێ بۆخۆی خەریکی هێنانە دونیای نووسینی چەند هەڵەیەکی هێشتا چاو نەتروکاوون لەبواری شێوازی تەحلیلیە وکە سەرە دەزووەکەیان بەم بێ ڕێسایە ئەگیرسێتەوە لە بواری نووسیندا، کە لەهەڵەی پێداچونەوە و دانەڕشتەنەوەی نوێی بابەتەکەی زیاتر لە هیچ سەرچاوەیەکەوە ڕێچکەی نەگرتووە.

بۆیە هەمیشە خوێنەر واێ دەکات جارێکی تر لاپەڕەکانی بخوێنێتەوە تا لەتاریکی تێك هەڵچرژاندا چاوانی تەلەزگە نەکەن.

خۆئەگەر ئەو خەسڵەتە ڕەنگی نووسینەکەی نەڕشتایە ئەوا بابەتێکی ڕەخنەیی باش بوو (بەپێی ئەو زەمەنەی ئەو بابەتەی تیا نووسراوە) سەبارەت بەڕەخنەی فەلسەفەی مادی.

تا لاپەرە (20) درێژە بەوە دەدات ـ جغزی رەهایی فیکر وپوچانەوەی قاڵب بەستن و شەختە کردنی فەلسەفە تاچەند هەم ڕەهایی فیکر بێ سنوورە و هەم قاڵب بەستنی فەلسەفیانەش .

لە لاپەڕەکانی پاش ئەویشدا قەدەرێك باس لەبۆ چوونەکانی ماددی دەکات لە چاو هەندێ لە ئەدگار ونەریتی ئاینی نێو کوردەواری پاشان بەبێ ئەوەی خەتێك لە نێوان مادده وغەیبدا ڕابکێشێت هەوڵی داوە ئەو شتە نامادییە کاریگەرانەی کۆمەلایەتی ومێژوویی کەئیسلام وەك ڕێباز لەنێو مەزاری دەرونی مرۆڤی کورددا یان عەجەمدا چەسپاندوویەتی کە فیکری ماددی حەزیان لێناکات و دەیەوێ دەوریان کەم بکاتەوە وەیان هەر بەجارێك نەیسەلمێنن وەیان هەر نەبێ بەتەئویلات بۆ بەر حوکمی خۆی بیانگەڕێنێتەوە وە / ئەم / تا ڕادەی قەناعەتی خۆی ئەیانخاتەوە جێگەی ڕەوای خۆیان.

پاش ئەوەی دێتە سەر ووتارێکی د.فواد زەکەریا لە ژێر ناونیشانی " مارکس أفیون الشعوب " کە لەگۆڤاری ـ روزالیوسف ـ ڕۆژی 2/ 8 / 1974 ی ژمارە " 2512 " بلاو کراوەتەوە.

وە بەپێی بۆچوونی خۆی وئاستی تێ گەیشتنی لە هەرسێ ئاینی ئیسلام و مەسیحی وجولەکە و پاشان مەودای تەڵەزگە دان لە نێو بابەتەکەی د. فواد دا و ڕەنگ دانەوە و قسە لەسەر کردنی لە میصردا لێ ی دواوە.

بەلام ئەوەندە هەیە کە بابەتەکە وەکو دیارە لە سەر ووتەکانی " مارکس "ەوە ڕۆشنایی وەرگرتووە کە بە ئینگلیزی و روسی نوسراوون کەچی د. فواد تەرجەمەی کردوون وە یان بەتەرجەمە کراوی نەقڵی کردوون بۆنێو گۆڤارەکە بەلام مەسعود محەمەد کاتێ ڕەخنەی لێ ئەگرێ هیچ وەرگێڕانێك پیادە ناکات لە نووسینەکەداو دەق وەکو خۆی بەعەرەبیەکە نوسیوویەتیەوە وە لە پاڵیشیا بەکوردی ڕەخنەی لێ گرتووە.

لە شوێنانی تری نوسیەنەکەشدا دەقی فارسی بەرچاو دەکەون و بەبێ تەرجەمە کردن بەکوردی ڕەخنەیان لێ ئەگرێ ... ئەگەر لێشی بپرسی ئەمە چۆن کراوە، وەکو لە کۆڕێکدا لەبەغدا روونی کردۆتەوە ئەوا ئەڵێ: من بۆ سەرووی خاوەن بڕوانامەی بەکالۆریوس دەنووسم و زۆرتر دکتۆر وهەڵگری بڕوانامەی ماجستێرەکان لە نێو کورددا بە خوێنەری نوسیەنەکانم دەزانم..

داخۆ ئەگەر لێشی بپرسی باشە مادام وایە: ئەی بۆچی کتێبەکەت تیراژی (1500) دانەیە خۆ بەدڵنیاییەوە خاوەن شەهادەی دکتۆرا و ماجستێر لە ساڵی" 1977 " دا لە کورددا مەگەر هەندەرانیشی لەگەڵدا حیساب بکەیت، ئەگینا 1500 کەس نەئەبوون.

لەلایەکی تریشەوە مرۆڤ کە دەست ئەبات کتێبێك بخوێنێتەوە بەپێی زمانی کتێبەکە هەرچیەك هەیە لەوەوە ئەڕواتە نێو باسەکە و مەرج نییە بەهەر سێ زمانی کوردی وعەرەبی وفارسی فەلسەفە بخوێنێتەوە.

هەرچەندە ڕووی نەنگی ئەو ووتەیەیشی لەوەشەوە کەلەبەری تیایە کە ئەشێت هەندێ ئاوا قورس کاری زەق لەنووسینەکەیدەر بهاوێژرێت و پۆلینێکی ئەکادیمی بکرێت، بۆ فێر خوازی پلەکانی ئامادەییش دەست ئەدات ئەگەر نەڵێین بۆ ناوەندی ...ئەو سەر پۆش کردنە گەورەیەی کە مەسعود محەمەد لە نێو بابەتەکەی د.فواد کەشفی ئەکات ئەوەیە کە د.فواد لەبەر خاتری ئەو هەموو موسوڵمانەی لە ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست و میصر دا هەیە ئەڵێ: مارکس شتێکی وای لە ئاین نەزانیووە تەنها لە جولەکایەتی کەمێکی بینیوە و زوڵمی کەنیسەیش ئاوا کارێکی لێ کردوە کە بڵێ: دین، أنها أفیون الشعب. تێبینی کە بەکار هێنانی ووشەی گەل لەلای مارکس بە شێوەی مفرەدە نەك جەمع واتە کۆ ، وەکو باوە ئەمەش بەڵگەیەکی ترە لەسەر ئەوەی زەمەن و شوێنێکی تایبەتی مە بەستە، ئەمە د.فواد وا ئەڵێ " مەسعود محەمەدیش ئەڵێ باوەڕناکەم هیچ ناحەزێك بەچاوی کراوەوە تا ئەم رادەیە مارکسی لە پلیکانەی فەیلەسەفایەتیەوە هێنابێتە خوارەوە، هەر نەبێت لەبەر حورمەتی خۆی نەکا لەنەزەر خەڵك بە مرۆڤێکی نیوە خێندوو دەرچێت.

پاش ئەوە وەلامی ئەو ڕایە ئەداتەوە کە ئەڵێ ئاین دڵخۆش کەرەوەی هەژارە، بەچەند بەڵگەییەکی عەقڵی کە نە ئەبوا دەوڵەمەند ڕێی لە ئاین بکەوتایە مادام ئەو بۆ دڵخۆشی هەژاران بێت ... کەچی لەسەرەتاوە زۆر پێچەوانەیە وئێستاش هەر پێچەوانەیە هەرچەندە ئەمە تێبینی تریشی لەسەرە کە پێچەوانەکەی بەراست ئەزانن.

پاش ئەو پەڕانە لەسەر پێشەوایانی ماددی نێو سیاسەتی کورد دا باس دەکات کە وا نەیانوێراوە بڵێن ئێمە کوردین، بەلام بۆ خەڵکی تر کوروزاونەتەوە بەحوکمی ئومەمی بوونی فیکرەکەیان ... لە دوایشدا بابەتی ــ سەر کۆتەڵەکەی ماوە پێمانی بهاڕن ــکە لەگۆڤاری ڕۆژی کوردستان ژمارە " 42 " ی تشرینی دووەمی 1976 بلاو کراوەتەوە کەمێك لەسەر ئەو کورد بەکەم زانینە ئەدوێ ...

مەسەلەی (پەراوێز) یش ئەو ئەمەش هەر تێهەڵکێش ئەکاتە نێو ڕو بەندیە یەکپارچەییەکەوە هەر بۆ یە زۆر جاران لە مەوزوع دادەپچڕێت و ئیزن لەخوێنەر وەر دەگرێ بەدوای قسەیەکی لاوەکی بکەوێت پاش گەشتێك چەند لاپەڕەیی بابەت خە ریکە وون ئەبێت جا خامە سەر دەکاتەوە و بەسەر دەزووی ڕابردووە وە گرێ دەدرێتەوە.

لە لاپەڕە (47) بەو لاوە برێك باسی بوونی زاراوەکانی ـ وجود بالقوە ووجود بالفعل ـ ئەکات و ڕوو بەڕووبوونەوەی مادە وهۆش لەبەر تیشکی بوونی لایەکیان و نەبوونی ئەوی تریان ڕوون ئەکاتەوە تا لاپەڕە (54) دا سێ کوچکەی (سرووشت، گیان لەبەر، هۆش لەبەر) بەپایان ئەگەیەنێت و لە لاپەڕە (55) ەوە باسی " چین " و " چینایەتی " ئەهێنێتە ئاراوە ، ڕای خۆیشی لەسەری کەم و زۆر درێژە پێ دەدات، گەر مۆڵەتمان هەبێت وێنەیەك لە لاپەڕە (56) دە خوێنینەوە کە دەڵێ: شتێکی کۆتایی ساڵەکانی چلەکانم بیر دەکەوێتەوە کە ستالین لە شێوەی (أمر إداري) فەتوایەکی دەرچواند بەسەر زیرەکی و زەکای مرۆڤدا وبڕیاری دا پلەی زیرەکی تاکەکان لە بنە ڕەتدا وەك یەکە، بەلام جیاوازیان چین و پەروەردە بوون لێکیان دوور دەخاتەوە. لەم فەتوا سافیلکەیەدا کە چ پەیوەندی بە ڕاستی و و بەبەر ژەوەندی مرۆڤیشەوە نییە هەر ئەوەم مەبەستە کە ئەگەر خاوەنی فەتواکە بڕوای پێی هەبووبا دەبوو خێرا بەخێرا واز لەو ڕابەرایەتییە زێدە زەحمەتە بهێنێ کە بەئەستۆی خۆیەوە گرتبوو چونکە لە سەرەتای ژیانی خۆیدا بەهەژاری ڕاپبواردبوو بۆی ڕێك نەکەوتبوو لە ڕێی پەروەردە بوونی تایبەتییەوە، بەپێی قسەکەی خۆی، زیرەکییەکەی بەرە وپێش

بچێت ئیتر بۆ دەبێ یەکێکی خوا پێداو و دڵسۆز نەدۆزێتەوە و دەسەڵاتی ڕابەرایەتی و بەڕێوە بەرایەتیەکەی خۆی پێ نەدات ؟.

گەر تێبینی سەرەتای هێنانەوەی مەقولەکەی ستالین بکەیت لەلای مەسعود محەمەد وەك یادەوەرییەك بیرمان ئەخاتەوە کە لە ژیانێکی ئاسایی وبێ دەووری شوێن و جیاوازی زمان ڕووی دابێت و زۆر سانا ئەڵێ: شتێکی کۆتایی ساڵانەی چلەکانم بیر دەکەوێتەوە کە ستالین وای ووت.

کە ئەم ئەدگارەیش وەك شێوازێکی بەدەر لە ئەکادیمی نووسینی لێکۆڵینەوە ئەدرێتە قەڵەم، کە ئەبوا پێش هەموو شت ڕۆژو بەروار و شوێن وجێگای بڵاو بوونەوەی ئەو مەقولەیەی باس کردبا جا ناوی بهێنایە، کە چی ئەم نووسەرە شێوازی ئاوا دەگمەن زۆر دووبارە ئەکاتەوە و کەم وکەسرێکیان نەبێت، سەرچاوەکان ڕوون ناکاتەوە ڕەخنەکان دەگرێت، لەوانەیە هەر لەبەر ئەوەش بێ زۆرێك لەو شتانەی کە لە دنیای فەلسەفەدا مەسعود محەمەد وەڵامی داونەتەوە یان ڕەددی کردونەتەوە لە دنیایفیکردا جێیان نەگرتووە وتا ئێستاش لەلای نووسەران و خوێنەرانی کورد دووبارە ئەکرێنەوە.

ئەمە سەرەڕای ئەوەش کە ئەو گەر تێبینی دێڕی (15) بکەیت کە وەسفی بڕیارەکەی ستالین دەکات بە " فتوایەکی سافیلکانەی " لە قەڵەم دەدات.. کە ئەم شێوازی سوکایەتی پێکردنەش بە مەقولەی هەر کەسێ بێ پێش ڕەخنەیەکی مەوزوعی لە ڕاستیدا ئەو ڕایەکی زانستی وشێوازێکی فەلسەفی نییە، چ جوانە ! تۆ ڕەخنە لەهەر فیکرێك بگریت، عیلمی بێت نەك عاتفی، هەروەك هەر شتێك ڕەد ئەکەیتەوە پێش سۆزو حەزت عەقڵت بەبەڵگە وفیکرت بە مەنتق ڕەددی کردبێتەوە.. جاتۆیش ڕای خۆت بڵێ نەك ووردە ووشە لە زاری خامەت سەردەرکەن پێش ڕەخەنە یەکی پەسەند و قوڵ.

چونکە ڕێزگرتن لە بەرهەمی ڕەخنە لێ گێراو نرخێکی گەورەتر بە بەرهەمەکەت ئەدات، بەوە دا دەر ئەکەوێت کە تۆ ڕەخنە لە شت ئەگری نەك لە هیچ ئەگین هیچ بۆخۆی لەقاڵبی نەبووندایە هەر بۆ شاییەکە وبەبێ ڕەخنەش زەمەن پوچی ئەکاتەوە نەك زەمانە..بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە ئێمە وەك ئەو مەقولەیەی ستالینمان بەلاوە زانستی بێت !! .

پاش ئەوە دێتە سەر نە بوونی ئیرادە لە نێو دنیای ماددەدا چ وەك ماددەی مردوو چ وەك ماددەی زیندوو .، دواتر ووتەیەکی برنادشۆ لە وەسفی مارکسدا دە هێنێتەوە کە ووتوویەتی: یەکەم مرۆڤە بەسەر بەرزایی نەفسی خۆیەوە، دەنا گەلێك کەسی دیکە هەیە لەسەر سەکۆیەکی زانستی یەوە بە نێر و بەرزتریش وە ستاوە.. پتر لە ڕاستیەکانی جیهانی زانیوە، بەڵام جیاوازی ئەم دووانە لەوەدایە مارکس دەگەڕێ بەدوای لابردنێکی باوەڕ ودانانی یەکێکی خۆی لە جێگەیدا وەك: هێرشە مەشهورەکەی بۆ سەر یاسا ئابوورییە بەدیهییەکەی (عرض وطلب) کە هێندەی گەرمای هاوین وسەرمای زستان ئاشکرایە

کەچی مارکس هات ویاسایەکی وەها زاتی خستە جێگەی ئەو" موضوعی " یەوە بەو دا کە نرخی شتانی گێڕایەوە بۆ ئەو ئیشەی لێوەی خەرج کراوە.. کە ئەگەر باوەڕی پێ بکەین دەبێ کیلۆیە قارچك بەیەك ئانە بێت.. ئەو گڵەی لەکاتی دۆزینەوەی ئەڵماسدا هەڵی دەکەنین دە بێ ئەویش بەنرخی ئەڵماسەکە بێت.. چونکە قارچکەکە خۆڕسکە ولە مەسرەفی گوێزانەوەی پتری تێنەچووە.. خۆڵەکەش بە قەدەر ئەڵماسەکە ماندووو بوونی وویستووە هەر لەسەر ئەم زاتی بوونی مارکسە وە لە لاپەڕە (71) دا سەر دەکێشێتە نووسینێکی لینین و بڕێکیش باس لە زاتیەتی ئەو دەکات..

پاشان دەڵێت: نامەوزوعیەتی ئەم باوەڕە لەوەوە دێت کەوا نەخۆی ئەو چاکە و ئەو ڕاستەیە کە ئیدعای دەکات، نە غەیری خۆیشی هەموویان ئەو بەدە و نە هەڵەیەن کە لێی کردوون بە تەمغەی حەتمەیەت.

لە لاپەڕە (79) دا لەئاست موناقەشەی هەندێ بیرو باوەڕی پێوانە کردنی مادیانە بۆ شت هەندێك دێڕ ئەخوێنیتەوە کە لە لاپەڕە (32) ی بەرگی سێ یەمی حاجی قادرەوە ڕاگوێزانی پێکردوون لەوانە: مرۆڤ وماددە.دواتر کۆمەڵایەتی وموعنەوی پاشان ڕێز و ماددە، لەوەوە نمونەیەك هەڵدە بژێرین کە لە لاپەڕە (82) دا تۆماری کردووە سەبارەت بە نرخی ئاین لەلای مرۆڤ: ئەڵێ: بیستوومە لە ووتو وێژدا ووتراووە لە ساڵی گرانیدا قورئانیان بە نان دەدا، بەمەشدا وا ڕا دەنواندرا کە حورمەتی نان لە قورئان پتر بێت.. هەڵبەت دەزانم نان وهەموو هۆیەکی ژیان و گوزەران بەحورمەتە، بەڵام مەسەلەی فرۆشتنی قورئان بۆ پەیدا کردنی نان لە ساڵی گرانیدا نرخە مەعنەوییە یەکجار گەورەکەی قورئان نیشان دەدات، چونکە لەو تەرزە قات وقڕیەدا هەر زێڕ ومولٚك وشتی ئەو تۆی نانی پێ دەهات، ئەگەر ئەولادت فرۆشتبایە کەس نانێکی پێ نەئەدا، کەواتە ئەگەر ڕاست بێ قورئان نانی هێناوە دیارە گەلێك بەولای زێڕ ومولٚك و نانەوە بە حورمەت بووەلای ئەو کەسەی کڕیوێتی چونکە قورئان نە دەخورێ نە لەبەر دەکرێ و نەهیچ جۆرە سوودێکی ماددی لێ پەیدا دەبێ، ئەو کەسەی قورئانی لە ساڵی گرانیدا خستە تەرازوی نانە وە بۆچی ئەو هەڵسەنگاندنە لە ساڵی هەرزانیدا ناکات تا بزانێ یەك قور ئان چەند نان دەهێنێت.

لەکۆتایی ئەم بابەتە کۆمەڵایەتیەدا و لە لاپەڕە (93) دا ئەڵێ: زۆر جاران کە نووسەری ماددی کە دوچاری دیاردەی بە زاهیرنامادی لە کۆمەڵایەتیدا دەبێت بەسوك و ئاسانی خۆی نەزەریەکەی لەو ناڕەحەتییە ڕەها دەکات بەوەدا کە ئەڵێ: ئەم دیاردەیەش لە شی کردنەوەی نیهائیدا سەر بە مادیەتەوە دەنێت..

کۆڵێکیش کە یفی بەخۆی و قسەکەی دێت. دواتر دووڕەخنە لە خودی ئەو وەڵامە ئەگرێ کە خاوەن فیکری شتان بەرەو بنجی خۆیان دەگەڕێننەوە لەو دەمانەدا کە پەکیان لەسەر سەلماندن ئەکەوێت، ئەگینا مەبەستی لێکدانەوەی بۆ بنج گەڕانەوە ئەگەر سوودی مادییەتی تیا نەبێ ئەوا قەت ئەو پرۆسە بەئەنجام ناگەیەنن.

لە لاپەڕە (94) دا لەسەر ئەم موناقەشەیە ئەڵێ: بەنموونە ئەڵێم: بایی ئەوەی کار دروستایی خۆی پەکی لەسەر یەکچوونی مرۆڤ دەکەوێت دەڵێت میللەتان بران، بایی ئەوەی کار وبازاڕەکەی لە هێمنیدا ڕادەوەستێ قبوڵی نییە خەڵقی دەربوونەی شارێك برای یەکدی بن هەرچەند هیچ هۆیەکی ڕاستی ودروستی دوشمنایەتیش لە بەیندا نەبێت، چەند سەیرە ئێمە هەمووماندا برای هەموو دنیا بین بەڵام نەشێ نە ئێمە ونەهیچ میللەتێکی دیکەش لە نێوان خۆیاندا برابن،بۆ ئەوەی بەقاڵێك وکرێکارێکی ڕواندوز شەڕی جودا وازی چینایەتی بکەن، ئەوندە هۆیە بەسە کە کرێکارێکی ئەڵمانیا وسەرمایەدارەکەی لە یەکدی جودا بن.

لە لاپەڕە (98) دا دێتە سەر مەوزوعێکی تازە کە ئەویش توێژینەوەی مەقولەیەکی بەناوبانگی مارکسە کە ئەڵێ: هۆی بەرهەم هێنان گۆڕا بە دوا ئەودا " پەیوەندیەکانی بەرهەم هێنان لە نێوان خەلقدا دەگۆڕێت " و ئیتر واقیعی سەر لەبەری کۆمەڵ دەگۆڕێت تا لاپەڕە (125)، درێژە بە شی کردنەوە وڕەخنە لەو مەقولەیە ئەدات. پاش ئەوە ئەوە دەسەلمێنێ کە ترسی فەلسەفەی دوانەتی (الثنائیة) ـ دوا لیزم ـ ((ئەو فەلسەفەیە کە فەیلەسوفەکان بڕوایان بەماددە هەیە لە پاڵ ئەویشدا بڕواشیان بەلایەنی روح هەیە، واتە هەر دوو ڕۆح و

مادده فاكتـەری پرۆسـەی پراكتیكە كردنـی ژیـانن))، ئـەو ئەنجامـە ڕامیاریـە وئابووریـە وكۆمەلأیەتیـەی كـە دەشێ لێیەوە هە ستێتەوە هانی فەیلەسوفی ماددی سەر بەسیاسەتەوە دەدات كە دوانە تیەكە بپوچێنێتەوە لە ڕێی هێنانە خواری مرۆڤ و قابیلیەتە (بـەزاهیر ونامادییـەكانی) بۆ ژێر حوكمی مادده ویاساكانی چونكە دیارە فەلسەفەی (دوانەتی) لە خاسیەتەكانی زیندوویەتی و هۆش و ئیرادە هێزی زۆر وەر دەگرێت.

دوا بەدوای ئەوە دێتە سەر توێژینەوەی مەقولەیەكی تری بەناو بانگی ماركس كە ئەڵێ: مرۆڤ بەنرخترین سەرمایەیە ـ كە تیایدا دەیسەلمێنێ: كە مرۆڤ ناوی سەرمایەی لێ نرا خاوەنـی لێ پەیدا دەبێت و وە دەستی بەسەردا دەگیرێت ئەوساش خاوەنەكەی چۆنی بەلاوە بەرژەوەند دەبێت وەها ڕەفتاری لە گەڵدا دەكات.

پاش ئەوە لە لاپەڕە (142) دا تیشكێكیش ئەخاتە سـەر ئـەو ووتەیـەی كـە گرنگـی بـە جـەنگی نـاوخۆیی دەدات بۆ پاك بونەوەی میللەت و پاشان ئـازاد بـوونی، گوایـە هـەموو شۆڕشـی میللـەتانی جیهـان بـە جـەنگی ناوخۆیدا تێپەڕیان كردووە.

لـە لاپـەڕە(150) بـە دواوە توێژینەوەیـەكی قـوڵ لەسـەر دەقێكـی نەزەریەیـەك ئـەكات كـە تیایـدا ئامـاژە بـەناوی نووسـینێكی لیـنین دەكـات لـە كتێبـی " حكومـەت و شـۆڕش " كـە ئـەڵێ: لـە كۆنـەوە سـەرەتای كۆمەلأیـەتی و پەیدا بـوونی چینەكانەوە، زۆربەی ستەم لێ كراون خـەریكی خـەبات بوون بـۆ ڕزگـار كردنـی خۆیـان و لـەناو بردنـی سـتەم كارەكـان "، مەسعود محەمەد لێرەدا پرسیارێك ئەكات: ئایا بۆچی بەشێكی ئیجگار كەمی گەل توانیان دەسەلأتێك بگرنەوە دەست وكە بتوانن ستەم لە سەرجەمی گەل بكەن ؟!

دوای ئـەوە ڕەخنـە لـە نووسـینێكی تـری لیـنین دەگرێـت لـە كتێبـی " حكومـەت وشـۆڕش " دا كـە ئـەڵێ: پەیـدا بـوونی چـینە جووداكـان و داهـاتنی چەوسـانەوە لەكۆمەڵـدا چـینەكەی سـەرەوە بـۆ بـەردەوام بـوونی چەوسانەوەكە و پاراستنی دەسەلأتی خۆی حكومـەتی دروسـت كـرد و پـۆلیس و عەسـكەر وحـەپس خانـەی پێكـەوە نـان، ڕۆژێكـیش كـە مـرۆڤ گەیـشت بەپلـەی بەسـەر چـوونی چەوسـانەوە ڕژێمـی حكومـەت لـەخۆوە دەپوچێتەوە، چونكە هـۆی مانـەوەی كـە چەوسانەوەیە لـەناو دەچێت. نووسـەر سـەبارەت بـەم ووتەیـە شـی كردنەوەی زۆری كردووە كە تیایدا دەسەلمێنێ:كە بەدرێژایی مێژوو زۆردار دژی دادگا بووە چونكە دیـارە نەمانی دادگا هەروەهاش نەمانی فەتوای مەلا وحوكمی ئیبنوحەجەر وكتێبەكانی سەر بەقورئان و حـەدیس، دەسـتی زۆردار ئەكاتـەوە بۆئـەوەی بـێ تـرس سـتەم لـەبێ دەسـەلأتان بكـات، هـەر ئەمەیشە وا لـە حكومـەتی ستەمكار دەكات كەوا لەپێش هەموو شتێكدا دادگایان بێ هێز ودەسەلأت بكات كە دیاری ترینیان ئەوەیە لە هەرەتی ستەمی حكومەتدا دەسەلأتی عورفی بلأو ئەبێتەوە كە نیشانەی نەمانی یاسایە.

بێگومان لێرەوە تا كۆتایی درێژە بەم بابەتە ئەدات و ئەوە ئەسەلمێنێ كەیاسا هەر چیەك بێت لەسـوودی هەژار و بێ دەستەكانە نەك بە پێچەوانەوە ... نموونەیەكیش لە لاپـەڕە (154) دا جارێكیـان هـەژارێك و مـام حاجیەكی مەیلەو دەسەلأتدارشەرعیان هێنایە لای باوكم واتـە (مـەلا محەمـەدی كـۆیی) ئـەویش بـە بیـستنی قسەكانیان پێ ی ووتن ئەگەر بە" ئیبن حەجەر " بێت هەق بەلای هەژارەكەوەیە، ئەگەر بـە " ئیـبن خەنجـەر " یش بێت دەسەلأتدارەكە دەیباتەوە، هەژارەكە بردیەوە چونكە ئیبن حەجەر كاری خۆی كرد.

لە كۆتایـدا ئـەتوانین بڵـێین وەك خۆیـشی كـە لـە لاپـەڕە (169) دا ئـەڵێ: تـا ئێـستا لـەم نووسـینەدا پێـی گەیشتووین ئـەویش كاریگـەر بـوونی زات وكـار تێكرانـی مـاددە یـە لـەو ڕووەوە كـە مـرۆڤ خەڵقەنـدەێكی زاتیـە وهەرچی مەوزوعیەتێكی لێشی بەدی بكرێت هەر لە ڕێی تێكەڵ بوونی زاتی لەگەڵ دەوروبەردا پەیدا بووە و دەبێت، لەوەش بەولاوە مادده ناتوانێت ڕابەرایەتی و یەكەمینایەتی لە مرۆڤ بسێنێتەوە بۆ خۆی.